

УДК 811.134.2

ІТЕРАТИВНІ ПОВТОРИ У КОДУВАННІ РЕФЕРЕНТА

О.А. Берегова, канд. філол. наук (Дніпропетровськ)

Цю статтю присвячено дослідженню однієї з проблем стилістики – використанню повторів у тексті загадки. До ітеративних повторів було віднесено епаналепсис, анафору, епіфору, рамкову конструкцію, полісиндетон, асиндетон, епанадиплосис, поліптон – всі ці стилістичні засоби оживляють загадку, сприяють її виразності, емоційності, надають їй особливого ритму і динамічності.

Ключові слова: анафора, асиндетон, епанадиплосис, епаналепса, епіфора, повтор, поліптон, полісиндетон, рамкова конструкція, стилістичний прийом, текст загадки.

Береговая О.А. Итеративные повторы в кодировании референта. Эта статья посвящена исследованию одной из проблем стилистики – использованию повторов в тексте загадки. К итеративным повторам мы включили эпаналепсис, анафору, эпифору, рамочную конструкцию, полисиндетон, асиндетон, эпанадиплосис, полиптон – все эти стилистические приемы оживляют загадку, способствуют ее выразительности, эмоциональности, придают ей особенный ритм и динамичность.

Ключевые слова: анафора, асиндетон, эпанадиплосис, эпаналепсис, эпифора, повтор, полиптон, полисиндетон, рамочная конструкция, стилистический прием, текст загадки.

Beregovaya O.A. Iterative repetitions in referent coding. This article deals with to the research of the problem of stylistic use of repetitions in text of the riddle. To iterative repetitions we have included epanalepsis, anaphora, epiphora, same construction, polysyndeton, asyndeton, epanadiplosis, poliptoton. All these stylistic devices vivify riddle, promote its expressiveness, emotionality, give it special rhythm and dynamism.

Keywords: anaphora, asyndeton, epanadiplosis, epanalepsis, epiphora, poliptoton, polysyndeton, frame construction, stylistic devices, text of the riddle.

Актуальність дослідження зумовлено чинниками, пов'язаними, насамперед, із сучасним етапом розвитку лінгвістики тексту, що передбачає висвітлення питань про текстовий статус, жанрову своєрідність, функціональне призначення загадки як комунікативно-прагматичного репрезентанта іспанської ментальності. Комунікативно-функціональний і лінгвостилістичний підходи спрямовано на вивчення синкретичних властивостей іспанської народної загадки з огляду на ті мовні механізми, які формують їхню структуру й визначають закономірності вербальної реалізації паремічної семантики.

Об'єктом дослідження є тексти іспанської народної загадки, а предметом – лексико-синтаксичні особливості іспанської народної загадки, а саме ітеративні повтори при кодуванні референта.

Мета статті полягає у виявленні лексико-синтаксичних характеристик іспанської народної загадки, а саме прийому ітеративного повтору, у світлі дискусійних проблем енігматичної семасіології.

Матеріалом дослідження слугує авторська картотека, укладена методом суцільної вибірки з іспаномовних пареміологічних джерел (4500 одиниць із семи збірників: *Adivinanzas eróticas* (А.М. Гарсія); *Adivinanzas populares españolas (estudios y antología)* (П. Серрільйо); *Colección de enigmas y adivinanzas en forma de diccionario* (Демофіло); *Adivinancero popular español, Adivinancero antológico español* (Дж. Гарфер, К. Фернандез); *Adivinanzas extremeñas* (П.Х. Родрігез); *Los mejores acertijos y adivinanzas* (Ф. Йарза).

Текст загадки – це в більшості випадків стилістично оброблений автором словесний твір із ме-

тою оптимальної дії на адресата. Повторюваність бере участь у створенні когезії фольклорного тексту, забезпечує його завершеність і стійкість змістовно-концептуальної інформації [2, с. 45]. Значущість повтору зумовлена структурою загадки, тому вживання повторів на всіх мовних рівнях у тексті загадки є ключовим стилістичним прийомом.

На текстоутворювальній ролі повтору неодноразово наголошували дослідники, які зверталися до текстів різних жанрів і стилів (Ю.М. Лотман, Н.В. Черемсіна, Н.С. Новикова та ін.). Завдяки повторам створюється загальна ідея. Повтор є певним кодом, ключем до відгадки, за допомогою якого відбувається переключення з одного предмета на інший, який, за задумом творця загадки, виступає другорядним. Повтор не лише привертає увагу адресата до важливого уривка в тексті та сприяє його зв'язності, а й слугує створенню іншого ефекту: чим більше говориться про когось або про щось, тим більше увага переключається на інший об'єкт; повтор виявляється тлом, на якому яскравіше виступають інші смислові елементи тексту.

Роль повтору в побудові тексту різних жанрів було досліджено у працях різних лінгвістів [4; 10; 11; 12; 14; 16; 20 та ін.]. Водночас повтор не завжди оцінюється як конструктивний елемент побудови тексту. М.П. Сенкевич визначає побудову з повторами як порушення сполучуваності слів [17, с. 205], а Х. Касарес вважає конструкції з плеоназмом відхиленнями від норми побудови [7, с. 350]. Інші лінгвісти дійшли висновку, що причини повторення з'єднані з основною функцією мови – бути засобом спілкування, оскільки повтор висловленого пов'язаний із потребою мовця донести думку до слухача, нав'язати йому цю думку. Повтор, надмірність може допомогти адресату краще зрозуміти висловлене, якщо зайві шуми перешкоджають вдалій комунікації.

І.В. Соколова зауважує, що повтор впливає на реалізацію прагматико-комунікативної настанови мовця і пропонує дослідження повтору на фонеморфологічному та лексико-синтаксичному рівнях, а також як ізоморфного явища у міжрівневій вза-

модії [18]. С.Є. Балашова стверджує, що повтор як художній прийом наділений особливими можливостями для виділення основної думки, посилення емоційності, побудови тексту, тому використання цього прийому митцями слова стає предметом подальшого вивчення його функціональних можливостей [1, с. 8]. Дослідниця зазначає трирівневу організацію системи повторів, що ґрунтується на лінгвістичному підході: звукові, словесно-образні й сюжетні повтори.

З.П. Куликова пропонує класифікацію повтору, що ґрунтується на протиставленні двох його різновидів – експліцитного і прихованого. До експліцитного, або матеріально вираженого, належать фонетичний, словотвірний, лексичний, синтаксичний повтор. Прихований, або матеріально не виражений, повтор передбачає повторення основного значення слів – семантичний повтор [8, с. 5].

Стосовно функціональних особливостей уживання повтору, то спостереження З.П. Куликової зводяться до висновків, що в поетичних текстах повтор, крім постійних функцій посилення й актуалізації семантики ключового поняття або висловлення загалом, виконує такі функції: функцію гармонізації вірша, зображально-виражальну (експресивну), ритмота римоутворювальну, композиційну, смислоутворювальну, бере участь у передачі нової інформації, виступає як засіб мовної гри [там само].

А.Ф. Папіна вибудовує систему типів і видів повтору в художніх текстах таким чином. Повтори з різномірністю лексико-семантичною й позиційною: 1) синонімічний повтор; 2) антонімічний повтор; 3) перифрастичний повтор; 4) гіпонімічний повтор; 5) омонімічний та неонімічний повтор; 6) паронімічний повтор; 7) семантичний повтор. Граматичні повтори в тексті з послідовним і паралельним зв'язком: 1) анафоричний займенниковий повтор; 2) граматичний повтор засобів вираження кожної з п'яти категорій: учасників комунікативного акту, учасників подій, події, часу (і виду), простору й оцінки (раціональної та ірраціональної, аксіологічної). Ірраціональна (аксіологічна) оцінка послуговується також і звуковим повтором (звуковим символізмом) [15, с. 61–62].

Ліричні повтори В.М. Жирмунський поділяє на: 1) простий повтор слів; 2) повтор кореня з варіацією форми; 3) анафору, яка часто супроводжується ритміко-синтаксичним паралелізмом; 4) синтаксичний повтор; 5) повтор лейтмотивів; 6) внутрішній, або смисловий повтор (“синонімічна варіація”); 7) тавтологічний повтор [5].

У дослідженні Т.В. Жук за основу прийнято класифікацію повторів за характером їхньої структурної організації. За цим критерієм дослідниця виділяє: а) простий контактний повтор; б) розширений повтор; в) кільцевий повтор; г) повтор-підхоплення; д) ланцюжковий повтор. Щодо структурної організації авторка пропонує розрізняти такі види лексичних повторів: контактний, дистантний, концентрований, перманентний. Відповідно до розуміння лексичного повтору як поліфункційного засобу семантичного зв'язку тексту Т.В. Жук виокремлює такі види: а) номінаційно-ланцюжковий повтор; б) тотожний лексичний повтор; в) синонімічний повтор; г) антонімічний повтор [6, с. 8–9].

Залежно від ролі в мові повтори традиційно поділяють на такі види: 1) композиційні – як засіб організації художнього тексту (анафора, епіфора) і як результат намагання мовця (у стилістично неопрацьованому усному мовленні) утримати в пам'яті слухача; 2) номінативно-експресивні (переважно подвоєння) – як засіб характеристики позначуваного явища, посилення та увиразнення висловлюваного почуття тощо [19, с. 496].

За місцем розташування повторюваних компонентів у тексті, або за лінеарністю, доцільно виділяти такі типи повтору: 1) контактний повтор; 2) сумісний повтор; 3) дистантний повтор [13, с. 179].

Варто зазначити, що повторам приписувалися різноманітні функції, наприклад, Дж. Лакофф відзначав, що повтори – це “гонитва за антецедентом”; згідно із термінологією Л.І. Зільберман, повтори – це “чергування первинної і вторинної номінації”, “використання засобів заміщення”. О.С. Ахманова та С.Є. Нікітіна вбачають у повторях “номенклатурні дескриптори”, що здійснюють зв'язок і передачу змістової інформації, а також виконують роль скріпів у тексті [15, с. 61]. Перелік підходить

до опису функцій повторів може бути продовженим.

Отже, спираючись на аналіз типології повторів та з погляду їх функціонування в тексті загадки, пропонуємо типологію повтору за структурно-стилістичним критерієм, на яку спиратимемося надалі в нашому дослідженні.

За структурно-стилістичним критерієм (за виявом у межах художніх тропів, стилістичних фігур), узявши за основу класифікацію Ю.Ю. Волянської, виділяємо такі види повторів [3, с. 57]: 1. Ітеративні повтори: епаналепса, анафора, епіфора, рамкова конструкція, полісиндетон, анадиплосис, асиндетон, епанадиплосис, поліптотон. 2. Лексичні: синонімічний, антонімічний, плеоназм. 3. Морфемний повтор: повтор слів, словосполучень для заперечення або підсумування, повтор похідних одного іменника, повтор одного й того самого іменника, повтор форм одного дієслова. 4. Синтаксичні: паралелізм, хіазм, антитеза, гіпербатон. 5. Емфатичні повтори: градація.

До складу ітеративних повторів в загадці належать такі: епаналепса, анафора, епіфора, рамкова конструкція, полісиндетон, асиндетон, епанадиплосис, поліптотон. Зупинимось докладніше на кожному з видів.

Анафора вважається повтором слова чи групи слів на початку рядків, строф, фраз: *Tengo una manta | que no la puedo cortar; | tengo una plata | que no la puedo contar; | tengo un queso | que no lo puedo partir {El cielo, las estrellas y la luna}, En el campo fui criada | en el campo fui nacida; | donde quiera que yo entro | todos lloran y suspiran {Atuád}, Lana sube, | lana baja, | los ladrones | no trabajan {Navaja}, No soy cruz y ando en los brazos; | no soy Dios y ando en el pecho; | no soy Espiritu Santo | y tengo lengua de fuego {Escopeta}, Me monto en | ella se remenea, | leche le saco, | leche le queda {La higuera}.*

Епіфора виступає як повтор слова або групи слів у кінці рядків, строф: *Todos me pisan a mí, | y no piso a nadie. | Todos preguntan de mí, | yo no pregunto de nadie {El camino}, Peludo montó a pelado | hizo juramento y pudo, | que hasta no verlo*

peludo | *no bajar* *ma de pelado* {*Gallinita empollando*}, *¿Quién es la que* | *vuela* | *y alas no tiene*; | *quién es que construye* | *y manos no tiene* | *porque ni siquiera* | *cuerpo propio tiene*? {*Imaginación*}, *El hermano de mi tío*, | *aunque no es tío mío*, | *¿sabrás decirme qué es mío?* {*Padre*}, *Habita, habita*, | *en el campo habita*, | *y siempre habita* {*Haba*}.

Анафоричні та епіфоричні повтори в загадках пов'язують рядки й організовують ритміку, акцентують увагу реципієнта на важливих епізодах повідомлення.

Анадиплосис, або епаналепса – це повтор останнього слова чи групи слів вірша або фрази на початку наступного вірша або фрази, анадиплосис актуалізує семантична ознака: *Un árbol con doce ramas*, | *cada rama con doce nidos*, | *cada nido con siete pájaros*, | *cada pájaro con su apellido* {*El año, los meses, las semanas, los días*}, *En un monte está una silla* | *y en la silla está un Rey* {*Monterrey*}, *Telita sobre telita* | *telita de rico paño* | *por más listo que seas* | *no lo adivinas ni de aquí* | *un año* {*La cebolla*}, *Botón sobre botón* | *botón de filigrana* | *a que no me lo adivinas* | *ni de aquí a mañana* {*La granada*}, *Estaba una vaca* | *adentro del mar* | *ni el mar ni Maruca* | *la pudieron sacar* {*La noche*}.

Рамкова конструкція вважається повтором слова на початку і в кінці синтаксичної конструкції: *Tengo un pollo* | *que tiene guasca*; | *tira la soga*, | *y chilla el pollo* {*La campana*}, *Me llaman pan* *sin ser pan*; | *tengo voces de alegrima* | *y me sacan en los dimas* | *de mayor celebridad*; | *de bofetadas me dan*, | *y yo, puesto en un madero*, | *pienso que fui cordero*, | *mas ni soy Dios ni soy pan* {*Pandereta*}, *De mozo* | *fiero y canoso* | *de viejo* | *lindo mozo* {*La espiga de manz*}.

Поліптотон виступає як лексичний повтор, ускладнений граматичними змінами компонентів, наприклад: *Todos preguntan por mí*, | *y yo no pregunto por nadie* {*El camino*}, *Apellidanme rey* | *no tengo reino* | *dicen que soy rubio y no tengo pelo* | *afirman que ando y no me muevo* | *relojes arreglo sin ser relajero* {*El sol*}, *Cuál es el pájaro* |

que nace en el cerro | *va a vivir al mar* | *y nunca regresa al lugar donde nacio* {*El río*}, *Cantando olvido mis penas* | *mientras voy hacia la mar* | *las penas se van y vuelven* | *mas yo no vuelvo jamás* {*El río*}, *¿Qué será que sería* | *que en la plaza lo vendían?* {*El queso*}.

Полісиндетон – це повтор сполучників, який скріплює частини речення і створює ефект “пригадування послідовності подій, що спостерігається при усному переказі” [9, с. 70]: *Eres Clara sin ser agua* | *y verde ser laurel*, | *y encarnada sin ser rosa* | *y blanca sin ser papel* {*Clara*}, *Mil veces doy alegría* | */y otras mil causo dolor*; | *y aunque saben que yo engaño* | *todos me tienen amor* {*Sueño*}, *De Lucas se quita el cas* | *y de Isabel lo postrero*, | *y es el nombre de la dama* | *con quien tuve amor primero* {*Luisa*}, *El soldado en la garita* | *y el pescador en el mar* | *y en este mar y garita una flor encontrarás* {*Margarita*}, *Te lo digo y repito*, | *y te lo debo avisar*, | *y por más que te lo diga* | *no lo vas a adivinar* {*Té*}. Багаторазовий повтор сполучників додає оповіданню музичності, підкреслює важливість кожного слова, крім того, сприяє ритмічній організації структури загадки.

Епанадиплосис вважається повтором слова на початку та в кінці однієї строфи: *Pino sobre pino*, | *sobre pino lino*, | *sobre lino flores* | *y alrededor amores* {*La mesa*}, *Blanca por dentro* | *verde por fuera* | *si quieres que te lo diga* | *espera espera* {*La pera*}, *Capa sobre capa* | *no me lo adivinas* | *ni de aquí a Jalapa* {*La cebolla*}, *En un monte no muy monte* | *hay un viejo no muy viejo* | *tiene barbas no muy largas* | *tiene dientes y no come* {*El elote*}, *En un cuarto* | *oscuro oscuro* | *meten y sacan* | *a Juan desnudo* {*El machete*}, *Dos hermanitos negros* | *corren y corren* | *y nunca se alcanzan* {*Las llantas*}.

Асиндетон – це експресивний синтаксичний прийом, заснований на редукції, відсутності сполучників між однорідними словами або частинами цілого. Фігура надає мовленню динамічності й насиченості. Наприклад: *Dos torres altas*, | *dos miradores*, | *un quitamoscas*, | *cuatro andadores* {*Los cuernos, ojos, rabo y patas de la vaca*}, *Di placer, gusto,*

contento | con mi fruta encapillada, | y ahora estoy vuelta en nada, | temiéndole a cualquier viento | con que soy desbaratada {La ceniza}, Lo usan las casadas, | también las solteras, | lisito por dentro, | rollizo por fuera {El dedo}, | Yo tengo doblado nombre, | de dos cosas tengo oficios, | que son de provecho al hombre | si usara de mis servicios {La bota}, Gorda la tengo, | más la quisiera: | que entre los muslos | no me cupiera {Montando una yegua}.

Виявлено, що текст іспанської загадки містить ітеративний повтор, який реалізується в таких фігурах, як анафора, епіфора, рамкова конструкція, поліптотон, полісиндетон. Ітеративний повтор, таким чином, є явищем складним і багатограним, що виконує такі функції в тексті загадки: виділення важливих елементів тексту, експресивність, милозвучність, ритмічність тексту.

Підсумовуючи результати спостережень, відзначимо, що в тексті загадки задіяні всі можливості фонетики, лексики, семантики, граматики. Повторення слів – це лише один зі способів загального прагнення емоційного мовлення до нагнітання однорідних і водночас різних за силою експресивних засобів. Завдяки значному емоційно-експресивному потенціалу, фігури повтору виступають як засіб акцентування уваги слухача, психолізації, смислового та емоційного посилення, вираження ритмічної організації та зв'язності тексту загадки. Перспектива дослідження полягає у розвідці інших видів повторів притаманних загадці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балашова С.Е. Виды и функции повторов в творчестве М.А. Шолохова : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.01.01 “Русская литература” / С. Е. Балашова. – М. : Моск. гос. гуманит. ун-т им. М.А. Шолохова, 2008. – 20 с.
2. Верба Т.Г. Синтаксические средства выражения эмоциональности в испанской разговорной речи : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.05 / Г.Г. Верба. – К. : Киев. гос. ун-т им. Т.Г. Шевченко, 1983. – 219 с.
3. Волянська Ю.Ю. Основні критерії укладання типології повтору / Ю.Ю. Волянська // Донецьк. вісник наук. тов. ім. Т. Шевченка. – Донецьк : Український культурологічний центр, Східний видавничий дім, 2010. – Т. 28. – 350 с. 4. Данилевская Н.В. Лингви-

стический анализ художественного текста / Н.В. Данилевская // Стилистический энциклопедический словарь русского языка. – М., 1995. – С. 204.
5. Жирмунский В.М. Введение в литературоведение : курс лекций / В.М. Жирмунский. – [3-е изд.]. – М. : Издат. группа URSS, 2009. – 464 с.
6. Жук Т.В. Лексичний та синтаксичний повтор в українській народній творчості (на матеріалі українських народних казок) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Т.В. Жук. – К. : Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2005. – 18 с.
7. Касарес Х. Вступ у сучасну лексикографію / Х. Касарес. – М., 1959. – 354 с.
8. Куликова З.П. Повтор как средство экспрессивности и гармонизации поэтических текстов М. Цветаевой и Р. М. Рильке : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 “Теория языка”, 10.02.20 “Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание” / З.П. Куликова. – Ростов-на-Дону : Пед. ин-т ФГОУ ВПО “Южный федеральный университет”, 2007. – 21 с.
9. Ладисова Н.М. Исследования повтора в английских литературных сказках / Н.М. Ладисова // Методика обуч. иностр. языку, 1986. – Вып. 1. – С. 67–71.
10. Лихачов Д.С. Поэтика давньоросійської літератури / Д.С. Лихачов. – М. : Наук. думка, 1979. – С. 153.
11. Лотман Ю.М. Анализ поэтического текста / Ю.М. Лотман. – СПб. : Искусство – СПб, 1996. – 252 с.
12. Лук'янова Г.Л. До питання про класифікацію фразеологізмів у сучасній англійській мові / Г.Л. Лук'янова // Вісник Черкаськ. ун-ту. – Серія “-Філологічні науки”. – 2000. – Вип. 15. – С. 79–83.
13. Маліновський Е.Ф. Типи простого контактного повтору в сучасній англійській мові / Е.Ф. Маліновський // Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка, 2004. – № 17. – С. 178–180.
14. Новикова Н.С. Повтор, вариативность, контраст и семантическая организация текста (к обоснованию интегративного подхода как принципа лингвистического описания) / Н.С. Новикова // Филологические науки. – 1997. – № 4. – С. 76–84.
15. Папина А.Ф. Текст: его единицы и глобальные категории : [учебн. для студ.-журн. и филол.] / А.Ф. Папина. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – 368 с.
16. Пропп В.Я. Фольклор и действительность / В.Я. Пропп. – М. : Наука, 1976. – 325 с.
17. Сенкевич М.П. Стилїстика наукового мовлення та літературне редакування наукових творів / М.П. Сенкевич. – [2-е вид.]. – М. : Вищ. школа, 1984. – 319 с.
18. Соколова І.В. Прагматико-комунікативні характеристики категорії повтору в текстах-анонсах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук :

спец. 10.02.04 “Германські мови” / І.В. Соколова. – Харків : Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2002. – 19 с. 19. Українська мова : енциклопедія / [редкол. : В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, М.П. Зяблюк та ін.]. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : “Укр. енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – 824 с. 20. Черемсина Н.В. Повтор как принцип организации вербального семантического пространства текста / Н.В. Черемсина, Н.С. Новикова // Семантика языковых единиц, 1996. – Т. 2. – С. 45–51.

ДЖЕРЕЛА

ІЛЮСТРАТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

21. Cerillo P.C. Adivinanzas populares españolas (estudios y antologna) / C. Pedro Cerillo. – Cuenca & Ediciones de la Unersidad deCastilla-La Mancha, 2000. – 226 p. 22. Demófilo. Colección de enigmas

y adivinanzas en forma de diccionario [Електронний ресурс] / Eugenio de Torres y Cía. – Sevilla, 1880. – Режим доступу до сл. : [tp://www.los-poetas.com/a/mach.htm](http://www.los-poetas.com/a/mach.htm) 23. Garcna A.M. Adivinanzas eróticas / Anghel Morales Garcna. – España : Ediciones idea, 2008. – 130 p. 24. Gárfer J.L. Adivinancero popular español / José Luis Gárfer, Concha Fernández. – Madrid : Taurus, 1983. – Vol. 2. – 275 p. 25. Gárfer J.L. Adivinancero antológico español / José Luis Gárfer, Fernández Concha. – Madrid : Ediciones del Prado, 1994. – 344 p. 26. Rodríguez P.J. Adivinanzas extremeccas / [Rodríguez Pastor Juan, Alonso Sánchez Eva, Ortiz Balaguer Carlos] // Saber Popular. – Badajoz : Fregenal de la Sierra, 2002. – Núm. 18. – 539 p. 27. Yarza F.C. Los mejores acertijos y adivinanzas / F.C. Yarza, M.J. Llorenes. – Madrid : A.L. Mateos, 1991. – 345 p.